

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

Tina Glavič

**AVTORSKOPRAVNI VIDIKI DIGITALIZACIJE KULTURNE
DEDIŠČINE: POSTOPEK RAZČIŠČEVANJA AVTORSKIH
PRAVIC V OKVIRU PROJEKTA EODOPEN**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ljubljana, 2022

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Tina GLAVIČ

Naslov pisne naloge: Avtorskopравни vidiki digitalizacije kulturne dediščine: postopek razčiščevanja avtorskih pravic v okviru projekta EODOPEN

Kraj: Ljubljana

Leto: 2022

Št. strani: 24

Št. slik: 3

Št. preglednic: 0

Št. prilog: 2

Št. strani prilog: 8

Št. referenc: 24

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v Narodni in univerzitetni knjižnici

Mentor v času strokovnega usposabljanja: dr. Alenka Kavčič Čolić

UDK: 930.85:347.78

Ključne besede: avtorske pravice, avtorsko pravo, digitalne knjižnice, elektronske publikacije

Izveček:

Naloga naslavlja pomen digitalnih knjižnic pri zagotavljanju dostopnosti do kulturne dediščine in vzgojno-izobraževalnih vsebin. Pri gradnji digitalne knjižnice, ki poteka s pridobivanjem izvorno digitalnih vsebin ali z digitaliziranim gradivom, se knjižnice srečujejo s problemom zagotavljanja prostega dostopa do publikacij ter posledično pridobivanjem dovoljenj od imetnikov avtorskih in sorodnih pravic za prosto objavo publikacij. Študija primera zajema predloge za digitalizacijo gradiva iz zbirke Narodne in univerzitetne knjižnice (NUK), zbrane v okviru projekta E-knjige po naročilu – odpiranje dostopa do gradiva za evropske uporabnike spleta (EODOPEN). Predloge smo zbirali prek spletnega obrazca in neposredno v dogovoru z avtorji, dediči in ustanovami. Glavni namen študije primera je predstavitev postopka razčiščevanja avtorskih pravic za pridobljene predloge za digitalizacijo gradiva v obdobju dveh let. Za opis postopka bo uporabljena metoda deskripcije, s kvantitativno analizo pridobljenih predlogov pa bo ugotovljena uspešnost pri pridobivanju dovoljenj za digitalizacijo predlaganih del. Študija primera potrjuje, da je postopek razčiščevanja avtorskih pravic kompleksen in dinamičen proces. Gre za zapleteno iskanje podatkov in informacij o imetnikih avtorskih pravic, od angažiranosti katerih je odvisna uspešnost pri pridobivanju dovoljenj. V opisu postopka so navedeni tudi praktični napotki z dodanimi uporabnimi povezavami za iskanje informacij o imetnikih avtorskih pravic.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD.....	1
2 DIGITALIZACIJA KULTURNE DEDIŠČINE	2
3 AVTORSKO PRAVO IN AVTORSKA PRAVICA	4
3.1 ZA RAZISKAVO RELEVANTNI ČLENI ZAKONA O AVTORSKI IN SORODNIH PRAVICAH (ZASP).....	6
3.2 PRAVICA DO REPRODUCIRANJA IN PRAVICA DAJANJA NA VOLJO JAVNOSTI	7
3.3 AVTORSKO PRAVO IN DIGITALNE KNJIŽNICE	8
3.4 RAZČIŠČEVANJE AVTORSKIH PRAVIC ZA NAMEN DIGITALIZACIJE	9
4 POSTOPEK RAZČIŠČEVANJA AVTORSKIH PRAVIC V OKVIRU PROJEKTA EODOPEN	11
4.1 ŠTUDIJA PRIMERA IN RAZISKOVALNE METODE.....	11
4.2 POSTOPEK RAZČIŠČEVANJA AVTORSKIH PRAVIC	13
4.2.1 Kdo je avtor?.....	13
4.2.2 Ali je delo avtorskopravno varovano in kdo je/so imetniki avtorskih pravic?	14
4.2.3 Iskanje podatkov in informacij: letnica smrti avtorja in informacije o imetnikih avtorskih pravic, s pomočjo katerih lahko lociramo imetnika in pridobimo njegov kontakt .	14
4.3 ANALIZA ZBRANIH PREDLOGOV IN PRIDOBLJENIH DOVOLJENJ ZA DIGITALIZACIJO.....	16
5 RAZPRAVA IN ZAKLJUČKI	19
6 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA	22

KAZALO SLIK

Slika 1: Način zbiranja predlogov za digitalizacijo in viri podajanja predlogov (n = 365)	17
Slika 2: Uspešnost pridobivanja dovoljenj za digitalizacijo glede na način zbiranja predlogov (n = 335).....	18
Slika 3: Skupno število sklenjenih dogovorov	19

KAZALO PRILOG

PRILOGA 1: RAZČIŠČEVANJE AVTORSKIH PRAVIC NA IZBRANEM PREDLOGU.....	I
PRILOGA 2: DOGOVOR ZA DIGITALIZACIJO.....	VII

1 UVOD

Digitalna knjižnica je »organizirana zbirka digitalnih dokumentov, ki so v spletnem okolju na enostaven način dostopne javnosti. Vsebujejo lahko digitalizirano gradivo ali gradivo, ki je že bilo izvorno izdelano v digitalni obliki« (Ambrožič idr., 2006, str. 2). Navkljub temu, da ponuja digitalna tehnologija številne možnosti, dostop zaradi avtorskopravnih določil ni samoumeven. Knjižnice se zato pri izboru gradiva za digitalizacijo omejujejo na gradivo, ki je brez avtorskopravnih omejitev, saj se v nasprotnem primeru soočajo z zamudnim pridobivanjem dovoljenj za uporabo del od imetnikov avtorskih pravic. Da bi digitalne knjižnice lahko opravljale svoje poslanstvo posredovanja znanja in informacij ter dostopa do kulturne dediščine tudi v času digitalne tehnologije, se glavno vprašanje glasi: kako zagotoviti dostopnost gradiva na svetovnem spletu ob hkratnem upoštevanju avtorskopravnih določil.

Narodna in univerzitetna knjižnica (v nadaljevanju NUK) sodeluje v evropskem projektu E-knjige po naročilu – odpiranje dostopa do gradiva za evropske uporabnike spleta (EODOPEN¹), ki se je začel leta 2019 in bo trajal do leta 2024. V projektu EODOPEN (v nadaljevanju Eodopen) sodeluje štirinajst evropskih knjižnic iz enajstih držav.² Projekt se osredotoča na digitalizacijo gradiva 20. in 21. stoletja ter pridobivanje dovoljenj za prosto objavo digitaliziranih publikacij prek portalov digitalnih knjižnic projektnih partnerjev. Cilj projekta je neposredno vključevanje uporabnikov, interesnih skupin in širše javnosti pri zbiranju predlogov za digitalizacijo gradiva iz knjižničnih zbirk. Poudarek je namenjen tudi iskanju dobrih praks pri razčiščevanju avtorskih pravic na evropski ravni. Z željo zagotavljanja dostopa do digitaliziranega gradiva raznolikim skupinam uporabnikov pa so dodatne projektne aktivnosti namenjene prilagajanju digitaliziranega gradiva slepim in slabovidnim uporabnikom digitalnih vsebin.

¹ Projekt Eodopen: <https://eodopen.eu/>

² Projektni partnerji so: Univerza v Innsbrucku (Avstrija), Univerza v Tartuju in Nacionalna knjižnica (Estonija), Univerza v Greifswaldu in Univerza v Regensburgu (Nemčija), Univerza Nikolaja Kopernika v Torunu (Poljska), Knjižnica češke Akademije znanosti, Znanstvena knjižnica v Olomoucu in Moravska državna knjižnica v Brnu (Češka), Univerza v Vilni (Litva), Center znanstvenih in tehničnih informacij (Slovaška), Nacionalna knjižnica Švedske, Nacionalna knjižnica Portugalske in Nacionalna knjižnica Madžarske ter Narodna in univerzitetna knjižnica (Slovenija).

S študijo primera želimo prikazati kompleksen postopek razčiščevanja avtorskih pravic za prejete predloge za digitalizacijo gradiva iz zbirke NUK, ki so jih v okviru projekta Eodopen posredovali uporabniki in zainteresirana javnost. Opisali bomo postopek določanja nosilcev avtorskih pravic in pridobivanja podatkov o imetnikih avtorskih pravic, predstavili načine iskanja podatkov in informacij ter najpogosteje uporabljene vire. Namen študije primera je opis celotnega postopka razčiščevanja avtorskih pravic – od prejetega predloga za digitalizacijo, ki je avtorskopravno varovan, do pridobitve dovoljenj imetnikov avtorskih pravic na določeni publikaciji za digitalizacijo in prosto objavo publikacije prek portala Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si).

V prvem delu naloge je na kratko predstavljena digitalizacija kulturne dediščine. Obsežnejše poglavje je namenjeno predstavitvi avtorskega prava in zakonodaje. Podrobneje bomo predstavili zakonska določila Zakona o avtorski in sorodnih pravicah, ki so relevantna za razčiščevanje avtorskih pravic, ter avtorski pravici – pravico do reproduciranja in pravico dajanja na voljo javnosti, ki knjižnicam narekujeta ravnanje v primeru zagotavljanja prostega dostopa do digitalnih vsebin in sta ključni pri pridobivanju dovoljenj za digitalizacijo. S predstavljenimi sorodnimi raziskavami želimo opozoriti na problematiko postopka razčiščevanja avtorskih pravic. Osrednji del naloge je študija primera razčiščevanja avtorskih pravic v okviru projekta Eodopen. S pomočjo deskriptivnega opisa postopka razčiščevanja avtorskih pravic in kvantitativno analizo zbranih predlogov in pridobljenih dovoljenj želimo prikazati kompleksnost postopka ter izpostaviti njegove značilnosti, ki so pojasnjene v zadnjem poglavju.

2 DIGITALIZACIJA KULTURNE DEDIŠČINE

Slovar slovenskega knjižnega jezika dediščino opredeljuje kot premoženje, dobljeno po umrlém, in kot tisto, kar je prevzeto iz preteklosti, pridevnik kulturnen pa besedni zvezi kulturna dediščina doda skupek dosežkov in vrednot človeške družbe, ki so rezultat človekovega delovanja in ustvarjanja (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2014). Z Unescovo konvencijo o varstvu naravne in kulturne dediščine iz leta 1972 je izraz kulturna dediščina postal stalna besedna zveza s specifičnim pomenom: nekaj, kar iz preteklosti želimo ohraniti za sedanjost in prihodnost, ker temu pripisujemo veliko vrednost. Lahko rečemo, da je danes pojem dediščina, z enim ali obema pridevnikoma, vseprisoten v družbi in medijskih krajinah. Pojavlja se v različnih kontekstih; od

ohranjanja in varstva, umeščanja na področje turizma, znanosti in razvojnih projektov. V času digitalne tehnologije veliko pozornosti namenjamo tudi iskanju alternativnih načinov prikazovanja in omogočanja dostopnosti do naravne in kulturne dediščine. Geslo »Odkrijte evropsko kulturno dediščino«, s katerim Portal Europeana vabi uporabnike svetovnega spleta k odkrivanju in uporabi digitalnih vsebin, lahko razumemo tudi kot zavedanje o potencialu, ki ga ima kulturna dediščina³ pri vzpostavljanju mostu med preteklostjo in prihodnostjo skupaj z njenimi družbenimi in gospodarskimi učinki.

Kot pisno kulturno dediščino, ki jo hranijo knjižnice, lahko razumemo predvsem »publikacije, ki jih pridobijo knjižnice kot obvezni izvod, knjižnično gradivo, ki izpolnjuje lastnosti kulturnega spomenika, sloveniko, nacionalno pomembno domoznansko gradivo ter zaščitene zbirke knjižnic« (Kodrič-Dačić, 2013, str. 29).

Projekt digitalizacije celotne slovenike je med strateškimi cilji NUK za obdobje 2020–2024, razlog zanj pa ohranjanje dragocenega in ogroženega gradiva ter zagotavljanje čim boljšega dostopa do slovenske pisne kulturne in znanstvene dediščine na portalu Digitalne knjižnice Slovenije (dLib.si). (Strateški načrt NUK za obdobje 2020–2024, 2019, str. 27). Digitalizacija gradiva daje vsebinam v spletnem okolju novo življenje in prinaša številne prednosti. Poleg ohranjanja gradiva v digitalni obliki z digitalizacijo zaščitimo tudi izvorno (analogno) gradivo. Gradivo je ob digitalizaciji prepisano v binarno kodo, ki je računalniško berljiva. Slednje omogoča enostavno iskanje po vsebini, pregledovanje, hiter dostop do gradiva, ustvarjanje in organiziranje zbirk digitalnih dokumentov, uporabo gradiva za namen podatkovnega rudarjenja, digitalne humanistike, ustvarjane novega znanja in odprti dostop do znanstvene in kulturne dediščine (Hughes, 2004, str. 10; Xie in Matusiak, 2016).

³ Zakonu o varstvu kulturne dediščine v drugem odstavku 1. člena opredeljuje kulturno dediščino kot »dobrene, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti, ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, etnične pripadnosti, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas« (Zakon o varstvu kulturne dediščine, 2008).

Digitalne knjižnice s svojo večplastnostjo in podpornimi spletnimi orodjih ponujajo številne možnosti in so mnogo bolj dostopne kot klasične knjižnice. Dostopnost informacij in gradiva, ki ga ponujajo, pa je globalna, uporabniki lahko do informacij dostopajo od kjerkoli in kadarkoli. Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si)⁴ omogoča dostop do raznovrstnega gradiva (knjig, periodike, rokopisov, slik, glasbe in zemljevidov). Do gradiva lahko uporabniki dostopajo prosto, zaradi avtorskopravnih določil pa je dovršen del digitalnih vsebin dostopnih le na namenskih računalnikih v prostorih NUK.

3 AVTORSKO PRAVO IN AVTORSKA PRAVICA

Slovenski avtorskopравни sistem uvrščamo v t. i. kontinentalni sistem. Sistem se je razvil v državah s tradicijo civilnega prava, njegovi začetki pa segajo v čas francoske revolucije, ko je bila sprejeta Deklaracija o pravicah človeka in državljana. Drugi, anglosaški sistem, je sistem »copyrighta«, to je pravica do razmnoževanja (Bahor, 2002, str. 89). Značilnost prvega in tudi slovenskega sistema je nakazana že v samem pojmu »avtorsko pravo«. Osredinjen je na pravice avtorja, poudarjene so moralne pravice avtorja, ki varujejo avtorjeve duhovne in osebne vezi do njegovega dela tudi še po smrti. Avtorsko pravo je zasnovano z namenom, da koristi družbi, avtorja pa skuša zavarovati tudi v položajih, kjer ni komercialnega interesa. V sistemu copyrighta pa je ključna prav regulacija pravice izdelovanja kopij in njihovo izkoriščanje za komercialne namene (Bahor, 2002, str. 89; Bogataj Jančič, 2008, str. 43).

Prvi zakon, ki je reguliral to področje, je bil sprejet v Angliji leta 1709. Statute of Anne, imenovan tudi Copyright Act, je avtorjem dajal izključno pravico razmnoževanja njihovi del za 14 let. Pojem avtorska pravica se je pojavil v zakonu leta 1791 (Bahor, 2002, str. 91). Skozi zgodovino je avtorska pravica postajala (in še postaja) časovno in tudi vsebinsko vse obsežnejša⁵. Podaljševalo se je trajanje avtorskopravnega varstva, širil se je obseg avtorskopravnih del in uzakonjenih materialnih avtorskih pravic, z vsebinskimi omejitvami avtorskih pravic so zakonodajalci skušali

⁴ Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si): <http://www.dlib.si/>

⁵ Po Zakonu o zaščiti avtorskih pravic iz leta 1930 je avtorska pravica trajala 50 let po avtorjevi smrti. Kategorije avtorskih del so bile zaobjete s formulacijo »književnostne in umetnostne stvarine« in so vključevale osem kategorij. Po trenutno veljavnem zakonu so avtorska dela »individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti« in vključujejo dvanajst kategorij.

uravnotežiti razmerja med imetniki avtorskih pravic in poslanstvu ustanov, ki hranijo avtorskoppravno varovana dela in jih posredujejo javnosti.

Oblikovanje avtorskopravnih določil je v domeni posameznih nacionalnih držav. Zaradi čezmejnega sodelovanja in izmenjav pa je avtorsko pravo harmonizirano. Mednarodno avtorsko pravo se je začelo s sprejetjem Bernske konvencije o varstvu literarnih del⁶ leta 1886. Bernska konvencija še danes predstavlja najpomembnejšo konvencijo mednarodnega avtorskega prava, na njej temeljijo tudi preostale mednarodne pogodbe. Prilagoditve Bernske konvencije, ki so potekale na vsakih dvajset let, so posledica pojava novih tehnologij, kot so fonogram, fotografija, radio, kinematografija, televizija, digitalna tehnologija⁷, kar je le »dokaz, da se avtorsko pravo odziva na tehnološke spremembe.« (Bogataj Jančič, 2008, str. 88).

Poleg mednarodnih pogodb se avtorsko pravo dodatno usklajuje na ravni Evropske unije. Z direktivami, ki so obvezni pravni akti, morajo države Evropskega gospodarskega prostora v določenem času uskladiti nacionalno zakonodajo, kar je v določenih primerih lahko tudi »zelo boleče, kadar se nacionalna zakonodaja radikalno razlikuje od direktiv« (Bahor, 2002, str. 93). Na tem mestu moramo omeniti Direktivo (EU) 2019/790 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu. Namen direktive, imenovane tudi direktiva DSM, je prilagoditev nekaterih izjem avtorske pravice v digitalnem in čezmejnem okolju ter zagotavljanje širšega dostopa do digitalnih vsebin. Nekatere spremembe nacionalnih zakonodaj s področja avtorskega prava, ki jih predvideva direktiva, bodo pomembno vplivale na delovanje ustanov za varstvo kulturne dediščine (knjižnice, muzeje in arhive). V primeru zagotavljanja dostopa do digitalnih vsebin za knjižnice Direktiva v 1. odstavku 8. člena predvideva izjemo, s katero ustanovam za varstvo kulturne dediščine za nekomercialne namene dovoljuje dajanje razprodanih del ali drugih predmetov varstva, ki so v trajni zbirki ustanove, na voljo javnosti, vendar pod pogojem, da so objavljeni na nekomercialnih spletnih mestih (Direktiva (EU) 2019/790 ..., 2019).

⁶ Slovenija je Bernsko konvencijo ratificirala po osamosvojitvi leta 1992 (Bahor, 2002, str. 91).

⁷ Z namenom zaščite računalniških programov in podatkovnih baz je bila leta 1996 sprejeta Pogodba Svetovne organizacije za intelektualno lastnino o avtorski pravici (WIPO Copyright treaty), ki prinaša Bernsko konvencijo v digitalno ero (Gathegi, 2012, str. 151).

Določbe Direktive naj bi se v nacionalni pravni red prenesle do 7. junija 2021. Kako se bo uredilo kompleksno področje, ki vključuje raznolike deležnike – imetnike avtorskih pravic, organizacije za kolektivno upravljanje pravic, ustanove za varstvo kulturne dediščine, izobraževalne ustanove, raziskovalne organizacije, ni povsem jasno. Nova zakona Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o avtorski in sorodnih pravicah in Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kolektivnem upravljanju avtorske in sorodnih pravic v času pisanja naloge namreč še nista bila sprejeta.

3.1 ZA RAZISKAVO RELEVANTNI ČLENI ZAKONA O AVTORSKI IN SORODNIH PRAVICAH (ZASP)

Po 60. členu Ustave Republike Slovenije je avtorska pravica človekova pravica (Ustava Republike Slovenije (URS), 1991). Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP, 1995) je bil sprejet leta 1995. V nadaljevanju na kratko povzemamo bistvena zakonska določila.

Zakon v 5. členu definira avtorska dela kot individualne intelektualne stvaritve s področja književnosti, znanosti in umetnosti, ki so izražene na kakršenkoli način. Med avtorska dela spadajo govorjena dela, pisna dela, glasbena dela, gledališka dela, glasbeno-gledališka dela, koreografska in pantomimska dela, fotografska dela, avdiovizualna dela, likovna dela, arhitekturna dela, dela uporabne umetnosti in industrijskega oblikovanja, kartografska dela ter predstavitve znanstvene, izobraževalne ali tehnične narave (ZASP, 1995). Prav tako so samostojna avtorska dela prevodi, priredbe, aranžmaji, spremembe in druge predelave prvotnega avtorskega dela ali drugega gradiva (ZASP, 1995, 7. člen). Ideje, načela, odkritja, uradna besedila z zakonodajnega, upravnega in sodnega področja ter ljudske književne in umetniške stvaritve niso avtorskopravno varovane (ZASP, 1995, 9. člen).

Avtor je fizična oseba, ki je ustvarila avtorsko delo (11. člen), če je bilo avtorsko delo ustvarjeno v sodelovanju dveh ali več oseb, pa pripada vsem soavtorjem nedeljiva avtorska pravica na tem delu (ZASP, 1995, 12. člen).

S stvaritvijo samega dela pripada po 14. členu zakona avtorju avtorska pravica. Avtorska pravica ni vseobsegajoča. Traja za avtorjevega življenja in 70 let po njegovi smrti, v primeru, da je delo

ustvarilo več avtorjev, je osnova za izračun trajanja avtorskega varstva na delu smrt avtorja, ki je umrl zadnji (ZASP, 1995, 59. člen). Na kolektivni delih traja avtorska pravica 70 let po objavi dela. (ZASP, 1995, 62. člen). Po smrti avtorja je avtorska pravica kot celota, razen pravice skesanja, predmet dedovanja (ZASP, 1995, 68 člen).

Avtorska pravica je enovita pravica na avtorskem delu, iz katere po 15. členu zakona izvirajo:

- Izključna osebna upravičenja (moralne avtorske pravice): pravica prve objave, pravica do spoštovanja dela, pravica priznanja avtorstva, pravica skesanja. V primeru moralnih avtorskih pravic govorimo o duhovnih in osebnih interesih avtorja na delu ter njegovi navezanosti na ustvarjeno delo (Trampuž idr., 1997, str. 69).
- Izključna premoženjska upravičenja (materialne avtorske pravice): uporaba del v telesni obliki (reprodukcija), uporaba del v netelesni obliki (priobčitev javnosti), uporaba del v spremenjeni obliki (predelava in priredba), uporaba primerkov avtorskega dela (distribucija in dajanje v najem). V principu gre za ekonomsko izkoriščanje dela za namen pridobivanja dohodkov oziroma gospodarske koristi (Trampuž idr., 1997, str. 69).
- Druga upravičenja avtorja (druge pravice avtorja).

Kot celota avtorska pravica ni prenosljiva (ZASP, 1995, 69. člen). Avtor na druge osebe ne more prenesti moralnih avtorskih pravic, lahko pa s pogodbo prenese na drug subjekt posamične materialne avtorske pravice in druge pravice avtorja (ZASP, 1995, 69. člen).

3.2 PRAVICA DO REPRODUCIRANJA IN PRAVICA DAJANJA NA VOLJO JAVNOSTI

V kontekstu digitalizacije in zagotavljanja dostopa sta relevantni pravica do reproduciranja in pravica dajanja na voljo javnosti.

Pravica do reproduciranja so poenostavljeno vse oblike kopiranja. Pravica do reproduciranja je izključna pravica, da se delo fiksira na materialnem nosilcu ali drugem primerku. Reproduciranje se lahko opravi neposredno ali posredno, začasno ali trajno, delno ali v celoti ter s kakršnimkoli sredstvom ali v katerikoli obliki (ZASP, 1995, 23. člen).

Pravica dajanja na voljo javnosti je izključna pravica, da se po žici ali brezžično, delo naredi dostopno javnosti. Dostop do dela je posameznikom omogočen s kraja in v času, ki ju sami izberejo (ZASP, 1995, 32.a člen). Je najnovejša materialna avtorska pravica, do katere so privedle tehnološke in družbene spremembe. Zaradi okolja interneta in možnosti, ki jih ponuja digitalna tehnologija, je njena glavna značilnost interaktivnost. Pravica dajanja na voljo javnosti je dvostopenjska pravica. Na prvi stopnji se vzpostavi dostopnost do vsebine avtorskega dela, ki jo izvede ponudnik, na drugi stopnji pa gre za dejansko dostopanje do vsebine avtorskega dela, ki jo opravi končni uporabnik (Trampuž, 2017, str. 510–513). Dajanje na voljo javnosti v praksi torej pomeni, da mora knjižnica najprej vzpostaviti pogoje za dostopanje do avtorskega dela, ni pa nujno, da uporabnik storitev do dela tudi dejansko dostopa.

Pravica dajanja na voljo javnosti je bila v slovenski pravni red uvedena leta 2001 z uveljavitvijo Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP-A). Ker pravica dajanja na voljo javnosti pred letom 2001 še ni bila uzakonjena, tudi ni bil možen prenos pravice. Imetnik pravice dajanja na voljo javnost je zato praviloma izvorni imetnik avtorske pravice oziroma avtor (Bogataj Jančič idr., 2010, str. 6).

3.3 AVTORSKO PRAVO IN DIGITALNE KNJIŽNICE

Pravica do reproduciranja je v Bernski konvenciji za varstvo književnih in umetniških del v 2. odstavku 9. členu vpeljana kot vsebinska izjema v obliki »tristopenjskega testa« (Pedley, 2015, str. 35). Države Unije lahko v svojih zakonih dovolijo reproduciranje avtorskopravno varovanih del, vendar lahko to storijo: le v določenih posebnih primerih, denimo za namen izobraževanja in raziskovanja, če reproduciranje ni v škodo redni uporabi dela, na primer za nekomercialno rabo, in če reproduciranje ne prizadene neupravičene škode zakonitim interesom avtorja (Bernska konvencija ..., 1886, 9. člen).

Podobno zakon v določenih primerih dopušča vsebinske omejitve avtorske pravice, vendar pod pogoji, da je obseg uporabe avtorskih del omejen glede na namen, da je v skladu z dobrimi običaji, da ne nasprotuje običajni uporabi dela in da ni v nasprotju z zakonitimi interesi avtorja (ZASP, 1995, 46. člen). Namen vsebinskih izjem je zagotavljanje javnega interesa in koristi skupnosti.

Prosta uporaba avtorskih del brez dovoljenja avtorja ali plačila nadomestila za uporabo je na primer namenjena za obveščanje javnosti, uporabo avtorskih del pri pouku, uporabo citatov...

Knjižnice lahko za lastne potrebe prosto reproducirajo delo na kateremkoli nosilcu, če to storijo iz lastnega primerka in če pri tem nimajo namena dosežati neposredne ali posredne gospodarske koristi (ZASP, 1995, 50. člen). Na podlagi 49.b člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah pa lahko knjižnice za namene raziskave ali individualnega pridobivanja znanja prosto priobčijo javnosti dela iz svojih zbirk po temu namenjenih zaslonih, ki se nahajajo v njihovih prostorih (ZASP, 1995). Z vidika digitalizacije kulturne dediščine je s tem poskrbljeno za zaščito in ohranjanje gradiva, problematična pa je dostopnost gradiva, ki je omejena na obisk knjižnice in pregledovanje gradiva na t. i. namenskih terminalih. Za razširjanje dostopa v spletno okolje je zato treba pridobiti dovoljenje imetnikov avtorskih pravic.

3.4 RAZČIŠČEVANJE AVTORSKIH PRAVIC ZA NAMEN DIGITALIZACIJE

Razčiščevanje avtorskih pravic lahko na kratko opišemo kot postopek pridobivanja podatkov o imetnikih avtorskih pravic, cilj katerega je pridobitev dovoljenja za prenos materialnih avtorskih pravice za namen digitalizacije del, konkretnije pravice do reproduciranja in pravice dajanja na voljo javnosti. Proces identifikacije imetnikov avtorskih pravic je zapleten in dolgotrajen proces, ki je velikokrat lahko tudi neuspešen (Bogataj Jančič idr., 2010, str. 6). Obenem je tudi postopek, ki zahteva poznavanje in upoštevanje avtorskopравниh določil.

Obstoječe raziskave odstirajo predvsem stroškovno nevzdržnost tovrstnega postopka in njegovo zamudnost. Pri pregledu obstoječih raziskav o razčiščevanju avtorskih pravic moramo upoštevati, da lahko zaradi dejavnikov, kot so nacionalni avtorskopравни red in gradivo, na katerem so se razčiščevale avtorske pravice, raziskave prinašajo različne rezultate.

V Britanski knjižnici (The British Library) v Londonu so opravili raziskavo, ki je zajela 140 del, izdanih med letoma 1870 in 2010. Avtorica je z njo med drugim želela ugotoviti status avtorskih

pravic na avtorskopravno varovanih delih in, kolikšen delež predstavljajo osirotela dela⁸. Razčiščevanje avtorskih pravic so opravili za 102 deli. Dovoljenja za digitalizacijo so pridobili le od 17 % imetnikov avtorskih pravic avtorskopravno varovanih del, 26 % prošelj za dovoljenje je bilo zavrnjenih. Prav tolikšen je bil delež neodzivnih imetnikov avtorskih pravic, nekaj višji pa delež, ko niso uspeli pridobiti kontaktnih informacij imetnikov avtorskih pravic. Povprečno so za ugotavljanje statusa avtorskih pravic, identifikacijo imetnikov avtorskih pravic in pridobivanje dovoljenj porabili štiri ure na posamezno delo. Ocenili so, da so več kot 450 ur oziroma 80 % projektnega dela namenili samo identificiranju in lociranju imetnikov avtorskih pravic, preostali čas pa so porabili za pridobivanje dovoljenj (Stratton, 2011).

V raziskavi, opravljeni v okviru Europeane, je bilo zajetih šest različnih ustanov za varstvo kulturne dediščine iz petih evropskih držav. Nemška nacionalna knjižnica je podala oceno, da so za razčiščevanje avtorskih pravic zbirke monografskih publikacij z obdobja 1930–1950 skupno porabili 2600 ur oziroma sedem minut na posamezno delo. Pri izbiri gradiva so bili selektivni in del s po več kot štirimi avtorji niso vključili v nabor del za pridobivanje dovoljenj. Pri projektih digitalizacije zaradi zamudnosti v izbor zato ne vključujejo del z ilustracijami ali fotografijami, katerih avtor ni znan, čeprav se zavedajo, da bi utegnili biti prav slikovno opremljena dela zanimiva za javnost (Peters in Kalshoven, 2016). Splošne ugotovitve raziskave so naslednje. Ustanove so imele obilo težav pri iskanju imetnikov avtorskih pravic in posledično visoke stroške. Stroški za pridobitev pravic za eno delo so se gibali med 1,39 in 27 evrov na delo, kar je pogosto presegalo maloprodajno ceno posameznega izvoda dela. Prepoznavanje in lociranje imetnikov pravic pa je bilo pogosto dražje, kot je ustanova načrtovala v proračunu (Petersin in Kalshoven, 2016, str. 1).

Razčiščevanja avtorskih pravic se ustanove za varstvo kulturne dediščine lotevajo različno. Pristopi se med seboj razlikujejo po stopnji tveganja v primeru potencialnih kršitev avtorskopравnih določil in višini finančnih sredstev, ki so potrebna za razčiščevanje avtorskih pravic. Prvi pristop je odstranitev (opt-out) spornih vsebin na zahtevo imetnikov pravic. Po tem modelu se dela na spletu objavijo brez predhodnega razčiščevanja avtorskih pravic in se na zahtevo imetnika avtorskih pravic s spleta odstranijo. Razčiščevanje pravic prek zunanje organizacije je pristop, pri katerem

⁸ Osirotela delo je delo, ki je avtorskopravno varovano, vendar avtorjev tudi po skrbnem iskanju ni mogoče najti ali opredeliti (ZASP, 1995, člen 50b).

ustanova zaupa razčiščevanje avtorskih pravic zunanji organizaciji⁹. Po tretjem modelu ustanove same razčistijo pravice, dela na spletu pa objavilo le v primeru, če pridobijo izrecno dovoljenje ustreznih imetnikov pravic. Zadnji pristop k problematiki objav avtorskopravno varovanih del na spletu je sprememba zakonodaje, ki bi bila bolj naklonjena objavi digitalnih zbirk na svetovnem spletu (Bogataj Jančič idr., 2010, 7–8).

Maja Bogataj Jančič je v študiji, opravljeni pred več kot desetletjem za namen nadgradnje projekta Digitalne knjižnice Slovenije, razdelala model razčiščevanja avtorskih pravic tako, da je podrobno predstavila temeljna avtorskopravna vprašanja, ki si jih mora ustanova pri trem zastaviti, in konkretno opisala pridobivanje podatkov o imetnikih avtorskih pravic, tako pravnih kot fizičnih oseb (Bogataj Jančič idr., 2010). Študija je predstavljala zgled pri načrtovanju postopka razčiščevanja avtorskih pravic v okviru projekta Eodopen, ki smo se ga lotili odgovorno in zavzeto, na nek način tudi eksperimentalno, predvsem pa brez posebnih pričakovanj, kako se bo proces razvijal in v kolikšnih primerih bomo lahko pridobili dovoljenja imetnikov avtorskih pravic za digitalizacijo predlaganih del.

4 POSTOPEK RAZČIŠČEVANJA AVTORSKIH PRAVIC V OKVIRU PROJEKTA EODOPEN

4.1 ŠTUDIJA PRIMERA IN RAZISKOVALNE METODE

Glede na naravo posameznega primera lahko študija primera zajame posameznika, družbene skupine, skupnosti (religiozne, etnične, subkulturne), institucije in organizacije, lahko gre tudi za razne postopke, dogodke ali pojave in kulturne proizvode. Značilnost študije primera je zamejenost, ki je posledica načrtne izbire primera. Študija primera zato v prvi vrsti govori o predmetu raziskovanja. Kot raziskovalna strategija ponuja okvir, znotraj katerega za opis ali analizo posameznega primera uporabljamo različne metode, najpogosteje kvalitativne, lahko pa

⁹ Razčiščevanje avtorskih pravic s pomočjo kolektivnih organizacije je značilno za skandinavske države. Čeprav pohitri proces in ustanovo razbremeni, je vprašljivo, ali je kolektivna organizacija dovolj reprezentativna, da lahko zastopa imetnike avtorskih pravic (Natzén, 2021, str. 13). Problematika kolektivnih organizacij je tudi v tem, da se lahko prek njih uresničujejo drugačni interesi oziroma interesi, ki niso v dobro javnosti nasploh.

tudi kvantitativne. Od izbire metod je odvisno, kako detajlno in globoko bomo preučili izbrani primer (Liamputtong, 2020; Stake E., 2005).

Naš primer predstavlja 365 predlogov za digitalizacijo gradiva iz zbirke NUK, ki smo jih zbrali v dveh letih, od 8. marca 2020 do 8. marca 2022, ko je bil na spletni strani NUK vzpostavljen obrazec¹⁰ za zbiranje predlogov¹¹. Poleg zbiranja predlogov s pomočjo elektronskega obrazca smo predloge za digitalizacijo gradiva prejeli tudi po drugih poteh. Na elektronski naslov so nam predloge posredovale posamezne ustanove in javni zavodi ali pa smo se zanje dogovarjali neposredno z avtorji in dediči po pokojnih avtorjih.

Prednost pri zbiranju predlogov smo namenili publikacijam, ki so izšle po letu 1900, monografskim publikacijam (knjigam) in publikacijam, ki podpirajo vzgojno-izobraževalni proces in raziskovalno delo. Prejete predloge smo vpisovali v preglednico, v kateri smo o vsakem prejetem predlogu zbirali naslednje podatke: COBISS-ID publikacije, avtor oziroma avtorji in naslov publikacije, letnico smrti avtorja, podatke o založniku, leto izida, povezavo do gradiva v vzajemnem katalogu, morebitne opombe o gradivu (poškodovano gradivo, format), predlagatelj predloga in kontakt predlagatelja. Dodatno smo v preglednici beležili korake pri poizvedovanju o imetnikih avtorskih pravic, uporabljene vire za zbiranje informacij, pridobljene kontakte idr. Pridobljena dovoljena za posamezen predlog za digitalizacijo gradiva in imetnike avtorskih pravic na posameznem delu smo zbirali v ločeni preglednici.

Zbrani opisni podatki omogočajo rekonstrukcijo postopka razčiščevanja avtorskih pravic za 365 dovoljenj, za kar bomo uporabili dve metodi. S kvalitativno metodo, metodo deskripcije, bomo na kratko opisali sam postopek razčiščevanja avtorskih pravic in prikazali ključne korake, potrebne za pridobivanje informacij o imetnikih avtorskih pravic ter najpogostejše vire iskanja in pridobivanja podatkov o imetnikih avtorskih pravic. Na tem mestu moramo poudariti, da je lahko pravzaprav vsak prejet predlog za digitalizacijo samostojna študija primera. Večplastnost in zamudnost postopka bomo zato podrobneje opisali tudi na konkretnem primeru, ki je dodan v

¹⁰ Obrazec za zbiranje predlogov je skupaj z ostalimi informacijami o projektu Eodopen in dejavnostih projekta dostopen na spletni strani NUK: <https://www.nuk.uni-lj.si/storitve/eodopen>.

¹¹ Razširjanje dejavnosti in rezultatov projekta Eodopen je bilo zaradi epidemije covid-19 večinoma omejeno na objavljanje novic na družbenih omrežjih.

Prilogi 1. Ker gre za natančen opis časovno zabeleženih dejanj, virov iskanja in uporabe komunikacijskih orodij pri pridobivanju dovoljenja za digitalizacijo, lahko tak opis poimenujemo »postopkografija«. Z drugo, kvantitativno analizo zbranih predlogov in pridobljenih dovoljenj, želimo ugotoviti uspešnost pri pridobivanju dovoljenj, kako je nanjo vplival način pridobivanja predlogov za digitalizacijo ter razmerje med številom digitaliziranih del in številom dovoljenj, ki jih je bilo treba pridobiti za ta namen.

Raziskovalni vprašanji, ki smo si jih zastavili sta:

- Kako se kaže kompleksnost postopka razčiščevanja avtorskih pravic?
- Kakšna je uspešnost pridobivanja dovoljenj za digitalizacijo gradiva in kateri dejavniki lahko pozitivno prispevajo k številu pridobljenih dovoljenj?

4.2 POSTOPEK RAZŠČIŠČEVANJA AVTORSKIH PRAVIC

Postopek razčiščevanja avtorskih pravic poteka v več korakih, ki jih bomo predstavili v nadaljevanju. Mestoma bomo vpletali že predstavljena določila Zakona o avtorski in sorodnih pravicah, ki so podrobneje predstavljena v poglavju 3.1.

4.2.1 Kdo je avtor?

Vsak prispeli predlog za digitalizacijo smo obravnavali posamično. Ker so lahko podatki o gradivu v elektronskem katalogu NUK pomanjkljivi ali vsebujejo napake, smo si vsako gradivo izposodili ter ga pregledali. Kot je določeno z zakonom, so avtorskopravno varovana dela tudi prevodi, priredbe in druge predelave, ki so individualna intelektualna stvaritev. Ob pregledu del se je tako nemalokrat primerilo, da so bili v publikaciji navedeni avtorji, ki v katalogu COBISS niso zavedeni. Kot primer lahko navedemo avtorje posameznih besedil v zbornikih, avtorje spremnih ali uvodnih besedil, prevajalce povzetkov. Ob pregledu gradiva smo obenem ugotovili tudi primernost fizičnega stanja gradiva za digitalizacijo. Če se je izkazalo, da je gradivo počečkano ali označeno z markerji, smo si izposodili drug izvod dela. V primerih, ko vezava ni dopuščala razpiranja gradiva pod kotom 180 stopinj, pa smo za razvez gradiva prosili Oddelek za zaščito in restavriranje.

4.2.2 Ali je delo avtorskopravno varovano in kdo je/so imetniki avtorskih pravic?

Kot je določeno v zakonu, traja avtorska pravica za čas avtorjevega življenja in še 70 let po njegovi smrti¹², ugotavljanje datuma smrti avtorja pa je lahko zapleten in zamuden postopek, sploh v primerih, ko gre za manj znane ali uveljavljene avtorje. Če je sedemdesetletni rok potekel, je delo v javni domeni in za digitalizacijo ni treba pridobiti dovoljenja.

Če je avtor še živ, je treba preveriti, ali je imetnik avtorskih pravic. Avtor je namreč lahko pravice prenesel na založbo, ki je delo izdala¹³. Če je avtor pokojni, in ker je avtorska pravica predmet dedovanja, je treba poiskati dediče in ugotoviti, ali so imetniki avtorskih pravic po zapustniku. V enaindvajsetih primerih smo za ta namen pri okrajnih sodiščih in Zgodovinskemu arhivu Ljubljana zaprosili za pridobitev sklepa o dedovanju oziroma kopije zapuščinskega spisa¹⁴. Pri pridobivanju uradnih dokumentov je zaradi varstva osebnih podatkov treba izkazati tudi pravni interes¹⁵. Od imetnikov avtorskih pravic je nato odvisno, ali so pravice pripravljeni prenesti na NUK. V primeru pripravljenosti za sodelovanje, smo z imetniki avtorskih pravic sklenili Dogovor o digitalizaciji publikacije ter prenosu materialnih avtorskih pravic za objavo na portalu dLib.si in portalu projekta Eodopen. Primer dogovora je dodan v Prilogi 2.

4.2.3 Iskanje podatkov in informacij: letnica smrti avtorja in informacije o imetnikih avtorskih pravic, s pomočjo katerih lahko lociramo imetnika in pridobimo njegov kontakt

Pri iskanju podatkov in informacij smo bili ciljno usmerjeni. Vedeli smo, kateri podatek oziroma informacijo želimo najti, temu primerno smo izbrali vir iskanja. V praksi pa se je pogosto izkazalo, da je bilo iskanje treba zastaviti širše. Denimo, da želimo pridobiti kontakt avtorja in imamo

¹² Sedemdesetletni rok začne teči prvega januarja tistega leta, ki sledi letu smrti avtorja.

¹³ Mejnica predstavlja leto 2001, ko je bila pravica dajanja na voljo javnosti uvedena v slovenski pravni red. Opredeljena je v 32.a členu zakona. Za dela, ki so izšla pred letom 2001, dovoljenja ni možno pridobiti od založbe. Imetnik pravice dajanja na voljo javnosti je praviloma avtor. Podrobneje o tem v poglavju 3.2.

¹⁴ Katero okrajno sodišče se zaprosi za pridobitev sklepa o dedovanju, je odvisno od kraja smrti osebe. V primeru Okrajnega sodišča v Ljubljani velja tudi določilo, da se pred letom 1979 že zaključeni spisi zapuščinskih postopkov hranijo v Zgodovinskem arhivu Ljubljana.

¹⁵ V konkretnem primeru predstavlja pravni interes potreba po pridobitvi sklepa o dedovanju za pridobitev ustreznih pravic intelektualne lastnine, potrebnih za zakonito uporabo določenega avtorskega dela (Bogataj Jančič idr., 2010, 55–58).

podatek – ime in priimek avtorja – uporabnih zadetkov za ta podatek pa na spletu ne najdemo. Iskanje je v tem primeru smiselno razširiti na področje avtorjevega delovanja, iskati njegove sodelavce, kraj bivanja ipd. V primeru znanih ali uveljavljenih avtorjev so uporabni tudi zapisi o avtorju in njegovem delu ali pa dela samega avtorja.

Za iskanje letnice smrti avtorja smo najpogosteje uporabljali v nadaljevanju navedene spletne vire in baze podatkov, ki so hkrati tudi bogat vir drugih informacij o avtorju ali dedičih po pokojnem avtorju.

CONOR je normativna baza osebnih in korporativnih imen¹⁶. Poleg osebnega imena avtorja lahko v nekaterih primerih pridobimo tudi podatek o letnici rojstva in smrti avtorja.

Portal **Slovenska biografija**¹⁷ združuje tri slovenske biografske leksikone, gesla sprti dopolnjujejo z novimi gesli. Omogoča iskanje po poklicih in dejavnostih, v katerih so avtorjih delovali, priporočljiv pa je zaradi kakovostnih zapisov, ki vsebujejo avtorjeve osebne podatke, kratek življenjepis, področje ustvarjanja ali delovanja, navedena so tudi avtorjeva najpomembnejša dela.

Za uporabne so se izkazali rodoslovni portali, kot je denimo portal **Geni**,¹⁸ na katerem lahko najdemo družinska drevesa in iz njih izhajajoča imena in sorodstvene odnose. Za pridobitev podrobnejših informacij o iskani osebi je potreben uporabniški račun.

Portal Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si)¹⁹ poleg iskanja in pregledovanja elektorskih publikacij omogoča tudi iskanje po celotnem besedilu, kar je uporabno pri iskanju osmrtnic, objavljenih v osrednjih slovenskih časnikih.

¹⁶ Baza CONOR: <https://plus.cobiss.net/cobiss/si/sl/conor?mode=simple>

¹⁷ Portal Slovenska biografija: <https://www.slovenska-biografija.si/>

¹⁸ Portal Geni: <https://www.geni.com/family-tree/html/start>

¹⁹ Portal Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si): <https://www.dlib.si/>

Iskalnik grobov Žale²⁰ omogoča iskanje grobov pokojnikov po imenu in priimku ali letnici rojstva in smrti, podatke lahko razberemo tudi iz nagrobnika na fotografiji groba. Slabost iskalnika je omejenost na ljubljanska pokopališča Žale, Šentvid in Vič.

Iskanje prek spletnih virov in tudi družabnih omrežij omogoča hitro in verižno pridobivanje podatkov in informacij, pri čemer moramo biti pozorni na relevantnost vira in kakovost pridobljenih informacij. Cilj vsakega iskanja je pridobitev kontakta imetnika avtorskih pravic ali oseb, ki nam lahko pomagajo pri vzpostavitvi stika z imetniki pravic. Šele ko razpolagamo z elektronskim naslovom, telefonsko številko ali naslovom bivališča, lahko naslovimo prošnjo za pomoč pri pridobivanju kontaktov o imetnikih avtorskih pravic oziroma v primeru, da imamo kontakt imetnikov avtorskih pravic, prošnjo za pridobitev dovoljenja za digitalizacijo.

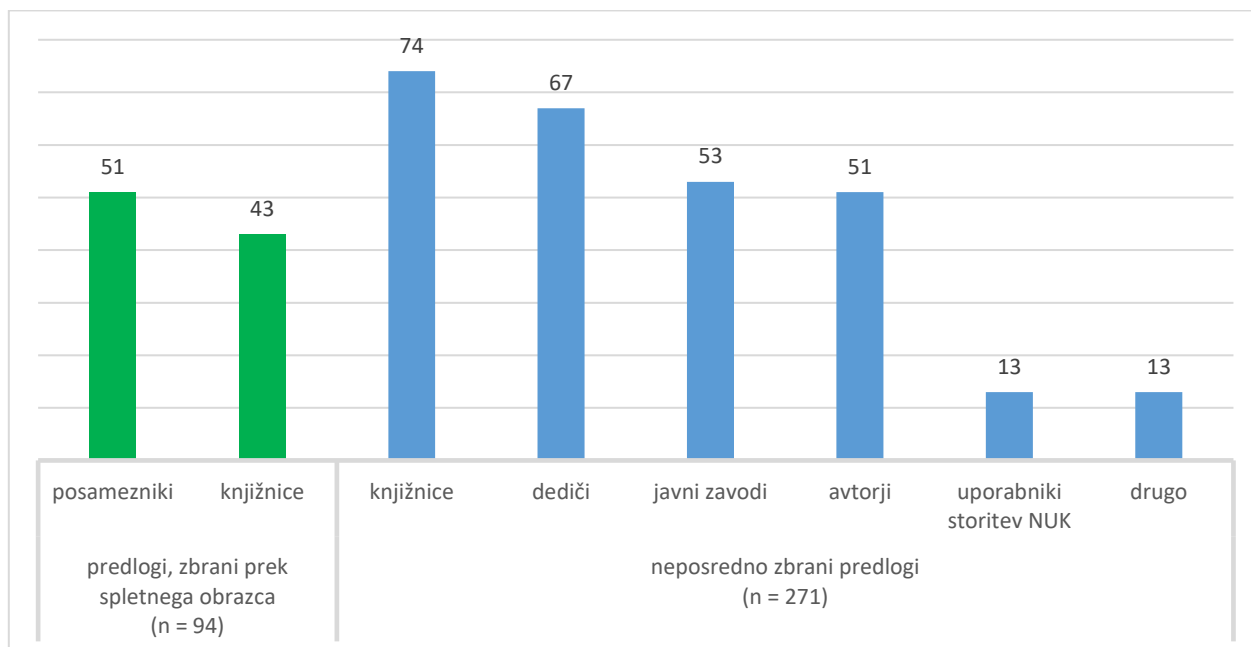
Za konkretnjši ponazoritev, kako poteka postopek po zgoraj predstavljenih korakih, smo v Prilogi 1 Razčiščevanje avtorskih pravic na izbranem predlogu natančno opisali iskanje podatkov o imetnikih avtorskih pravic. Če iz primera izluščimo najočitnejše momente, ugotovimo naslednje. Za pridobivanje podatkov o imetnikih avtorskih pravic na delu *Meteorologija: priročnik za letalce* smo poslali trinajst elektronskih sporočil, v treh primerih ni bilo odziva. Opravili smo sedem telefonskih klicev. Na Okrajno sodišče v Ljubljani smo naslovili dve prošnji za pridobitev sklepa o dedovanju, eno v Zgodovinski arhiv Ljubljana. V celotnem postopku smo bili v stiku s trinajstimi osebami. Od prejetega predloga za digitalizacijo gradiva do objave dela na spletnem portalu dLib.si je minilo dobrih osem mesecev.

4.3 ANALIZA ZBRANIH PREDLOGOV IN PRIDOBLJENIH DOVOLJENJ ZA DIGITALIZACIJO

V obdobju dveh let smo prejeli 365 predlogov za digitalizacijo. Glede na izid publikacije so dela enakomerno porazdeljena po desetletjih od začetka drugega desetletja 20. stoletja vse do drugega desetletja 21. stoletja.

²⁰ Iskalnik grobov Žale: <https://www.zale.si/sl/grobovi/>

Od skupno 365 predlogov za digitalizacijo, zbranih v obdobju dveh let, smo prek spletnega obrazca pridobili 94 predlogov za digitalizacijo, od katerih jih je 43 pripelo iz naslova visokošolke oziroma šolske knjižnice. Dodatnih 271 predlogov smo pridobili neposredno v dogovoru z avtorji, dediči po pokojnih avtorjih ali v dogovoru s posameznimi ustanovami, predloge pa so nam posredovali tudi uporabniki storitev NUK. Med predlogi je bilo 10 del v javni domeni, za 20 prejetih predlogov pa so dovoljenja za digitalizacijo še v postopku pridobivanja.

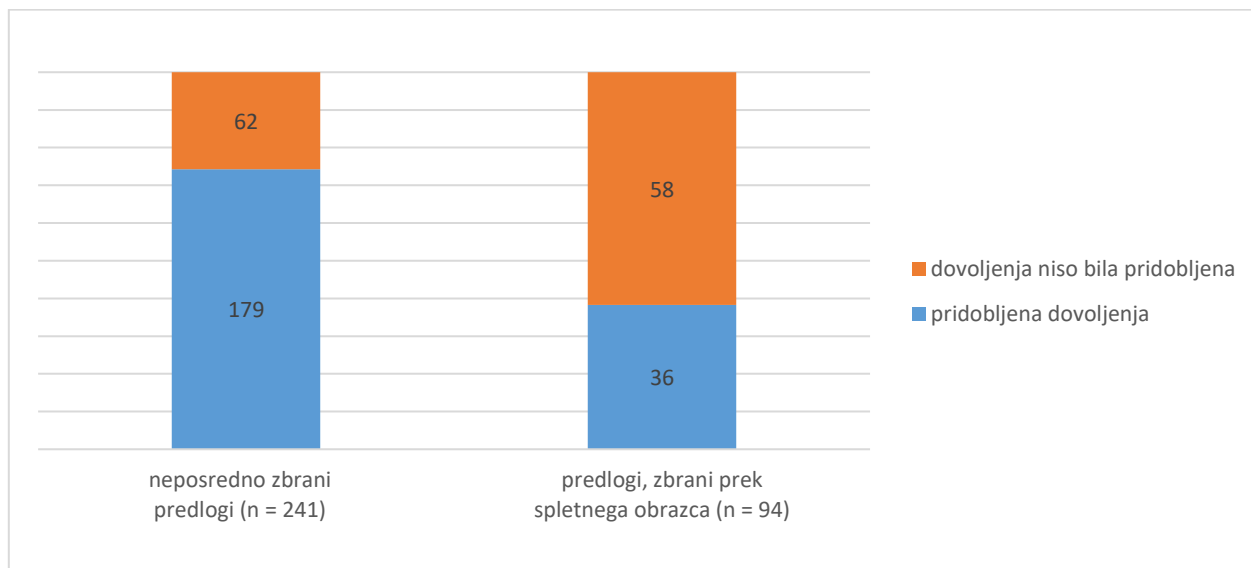

Slika 1: Način zbiranja predlogov za digitalizacijo in viri podajanja predlogov (n = 365)

Kot razloge za digitalizacijo gradiva so ustanove (knjižnice in javni zavodi) navedle majhno število izvodov gradiva in potrebo po dostopnosti gradiva v spletnem okolju za študijske namene, relevantnost del za posamezno strokovno področje ali pomembnost avtorja. Visoko število predlogov pri avtorjih in dedičih je posledica dejstva, da smo se skušali z avtorji in dediči dogovoriti za digitalizacijo več del posameznega avtorja, pravzaprav pa so to možnost v večini primerov predlagali kar avtorji in dediči sami.

Pri pridobivanju dovoljenj za digitalizacijo smo bili uspešni v 64,2 % primerov. Od 335 predlaganih avtorskopravno varovanih del smo dovoljenja pridobili za 215 del. Preostalih 30 del pa je še v postopku ali javni domeni. Uspešnost zbranih dovoljenj pri 241 neposredno zbranih

predlogih je bila skoraj dvakrat večja (74,3 %) kot pri 94 predlogih, zbranih prek spletnega obrazca (38,3 %).

Slika 2: Uspešnost pridobivanja dovoljenj za digitalizacijo glede na način zbiranja predlogov (n = 335)

Dovoljenja nismo uspeli pridobiti za 120 predlogov (35,8 %). V večini primerov dovoljenj nismo uspeli pridobiti od založb, ki izdajajo novejša in komercialno zanimiva dela ter učbenike. Kot drugi razlog lahko navedemo neodzivnost s strani imetnikov avtorskih pravic in neurejene avtorske pravice. Le v petih primerih so avtorji oziroma dediči po pokojnih avtorjih nasprotovali digitalizaciji del. Podrobnejših razlogov zakaj niso navedli.

Za digitalizacijo 215 del smo z imetniki avtorskih pravic sklenili skupno 503 dogovore za digitalizacijo in prenos materialnih avtorskih pravic. Od 503 dogovorov je bilo z založbami sklenjenih 22 dogovorov. Za posamezno delo smo največkrat sklenili po en dogovor (40,4 %), dva (20,4 %) ali tri dogovore (24,4 %). Za večino del (94,4 %) je bil sklenjen eden do pet dogovorov. Med pet do deset dogovorov je bilo sklenjenih za 4,2 % del. Za dve deli je bil sklenjenih enajst oziroma trinajst dogovorov. Vsekakor pa izstopa delo (zbornik), za digitalizacijo katerega je bilo treba z imetniki avtorskih pravic skleniti kar 23 dogovorov.

	število del	število pridobljenih dovoljenj na delo	število pridobljenih dovoljenj
AP zaščitena dela	91	1	91
	46	2	92
	55	3	165
	9	4	36
	2	5	10
	5	6	30
	1	7	7
	2	8	16
	1	9	9
	1	11	11
	1	13	13
	1	23	23
javna domena	10		
skupaj	225		503

Slika 3: Skupno število sklenjenih dogovorov

5 RAZPRAVA IN ZAKLJUČKI

Namen študije primera je bila predstavitev postopka razčiščevanja avtorskih pravic za pridobljene predloge za digitalizacijo gradiva v okviru projekta Eodopen. Raziskava ni bila načrtovana vnaprej, pač pa smo za predstavitev in opis postopka uporabili med samim delom zbrane podatke in dokumentacijo. Omejitve raziskave so zato predstavljali predvsem razpoložljivi opisni podatki, ki niso omogočali podrobnejše kvantitativne analize pridobljenih predlogov. Ugotavljanje vzročnih zvez med spremenljivkami (npr. leto izida, zvrst, leto smrti avtorja itd.) bi do določene mere prispevalo h globljemu uvidu v sam postopek razčiščevanja avtorskih pravic, vendar pa predvidevamo, da tudi na podlagi obsežne kvantitativne analize ne bi mogli oblikovati enotnega modela razčiščevanja avtorskih pravic, saj je zaradi prepleta raznolikih dejavnikov vsako delo edinstven primer. Vsekakor pa bi bilo zanimivo podrobneje raziskati časovni obseg postopka od trenutka prejema predloga do pridobitve dovoljenja za digitalizacijo ali trenutka, ko je digitalizirano delo dostopno uporabnikom prek portala dLib.si. Tako bi lahko tudi konkretnije primerjali časovno komponento postopka s sorodnimi raziskavami.

V študiji primera smo si zastavili dve raziskovalni vprašanji: kakšna je uspešnost pridobivanja dovoljenj za digitalizacijo gradiva in kateri dejavniki lahko pozitivno prispevajo k številu pridobljenih dovoljenj ter kako se kaže kompleksnost postopka razčiščevanja avtorskih pravic.

S kvantitativno analizo prejetih predlogov za digitalizacijo in pridobljenih dovoljenj imetnikov avtorskih pravic smo ugotovili, da smo dovoljenja pridobili za 64,6 % prejetih predlogov za digitalizacijo. Izkazalo se je, da smo bili pri pridobivanju dovoljenj za neposredno zbrane predloge, ki so jih posredovali posamezniki (avtorji in dediči po pokojnih avtorjih) in ustanove (knjižnice in javni zavodi), uspešnejši kot pri pridobivanju dovoljenj za predloge, posredovane prek obrazca. Pridobili smo jih v 74,3 % primerih. Višje število uspešno pridobljenih dovoljenj v primeru predlogov, ki so jih posredovali avtorji in dediči, je predvsem posledica neposrednega dogovarjanja za digitalizacijo več del posameznega avtorja ter njihovih želja. V primerih, ko smo zaradi soavtorstva za posamezno delo morali pridobiti več dovoljenj imetnikov avtorskih pravic, so predlagatelji prijazno ponudili pomoč pri iskanju kontaktov ostalih imetnikov, v primeru dedičev pa je celo ena sama oseba poskrbela za pridobitev potrebnih kontaktov. Uveljavljenost avtorja in število njegovih objavljenih del pa le še dodatno pripomore k uspešnemu pridobivanju kontaktov imetnikov avtorskih pravic.

Med dejavniki, ki vplivajo na uspešnost pri pridobivanju dovoljenj za digitalizacijo, lahko zato izpostavimo predvsem osebne vezi, mreže poznanstev ter samoiniciativnost avtorjev, dedičev, interesnih skupin in ustanov. Posledično je v primerih neposrednega dogovarjanja za možnost digitalizacije del nastalo tudi nekaj manjših tematsko zaokroženih zbirk. Izpostavimo lahko dela s področja knjižničarstva in informacijske znanosti, meteorologije, vzgoje in izobraževanja ter šolstva. Med avtorji pa osvetlimo dela slavista in planinca Josipa Westra, muzikologa Dragotina Cvetka, zgodovinarja Frana Erjavca, skladateljice in pedagoginje Mire Voglar ter dela umetnostnega zgodovinarja Franceta Steleta.

Kompleksnost razčiščevanja avtorskih pravic se kaže na več načinov. Med izstopajočimi značilnostmi, kar so pokazale tudi predstavljene raziskave, je zamudnost in dolgotrajnost tovrstnega postopka, uspešnost katerega ni zagotovljena. Iskanje podatkov in informacij o imetniki avtorskih pravic ter preverjanje njihove relevantnosti zahteva pregledovanje raznolikih virov. V opisu

postopka smo navedli le najpogostejše, ki so v pomoč predvsem pri iskanju letnice smrti avtorja. Zaradi čakanja na odgovor, ki ga lahko tudi ni, ter pogosto velikega števila izmenjanih elektronskih dopisov, je komuniciranje prek elektronske pošte zamudno. Dodatno se zaplete zaradi varstva podatkov, ko posrednika zaprosimo za posredovanje prošnje pri iskanju podatkov o imetnikih avtorskih pravic. K dolgotrajnosti postopka pridobivanja dovoljenj pripomore pošiljanje analognih različic dogovorov, ki potujejo s hitrostjo navadne pošte.

Hkratnost je druga značilnost postopka razčiščevanja avtorskih pravic. Da bi postopek pohitrili in povečali možnost pozitivnega odziva, smo pridobivali podatke o imetnikih avtorskih pravic za več predlogov naenkrat, obenem smo za posamezen predlog naslovili več prošenj za pomoč pri zbiranju informacij in podatkov o imetnikih avtorskih pravic. Po drugi strani pa hkratnost povečuje številčnost virov in korespondenc, kar dela postopek kompleksnejši in težje obvladljiv, poleg tega se ob vključevanju več virov lahko pojavljajo tudi nasprotujoče si informacije, ki jih je ponovno treba preverjati, kar postopek spet podaljšuje.

Številčnost se kaže v visokem številu pregledanih predvsem elektronskih virov in kombinacij iskalnih gesel, e-mail korespondencah in opravljenih telefonskih klicih, zbrani in arhivirani dokumentaciji v analogni in elektronski obliki. Na tem mestu je težko podati oceno, s koliko osebami smo bili v takšnem ali drugačnem kontaktu. Veliko je bilo sodelujočih, ki so bili naprošeni, da nam pomagajo pri pridobivanju informacij, ali so se samoiniciativno javili, da ponudijo pomoč. Zgodil se je učinek snežne kepe.

Kompleksnost postopka razčiščevanja avtorskih pravic oziroma pridobivanje informacij o imetnikih avtorskih pravic in dovoljenj za digitalizacijo se kaže v njegovi zamudnosti in dolgotrajnosti, hkratnosti, številčnosti načrtnih dejanj in oseb, ki so sodelovale pri pridobivanju dovoljenj. Tovrstne projekte si ustanove za varstvo kultne dediščine finančno in tudi kadrovske težko privoščijo, zato je sprememba zakonodaje, ki bi ustanovam prinesla učinkovite rešitve problematike, uporabnikom svetovnega spleta pa omogočila prost dostop do avtorskopravno varovanih del, več kot dobrodošla.

Glede na zbrane ugotovite je za knjižnice, ki se lotevajo digitalizacije avtorskopravno varovanih del, smiselno ciljno nagovarjanje imetnikov avtorskih pravic, predvsem znanih uveljavljenih avtorjev. Tako lahko pridobijo dovoljenja za digitalizacijo več del posameznega avtorja, pri čemer mora biti pozornost namenjena celoviti obravnavi avtorskopravno varovanih del, saj je za digitalizacijo posameznega dela zaradi soavtorstva lahko potrebnih več dovoljenj. Za postopek razčiščevanja avtorskih pravic je kljub njegovi kompleksnosti, hkratnosti in zamudnosti smiselno, da ga izvaja ena oseba, saj to zagotavlja pregled nad vsemi aspekti komunikacije. Ugotavljamo, da postopka praktično ni mogoče avtomatizirati, saj so ključni osebni pristop, fleksibilnost in iznajdljivost. Spodbuda k razreševanju vseh izzivov postopka je lahko odziv enega od posrednikov pri pridobivanju dovoljenj: »Najlepša hvala za Vaše prijazno sporočilo in predanost k varovanju in ohranjanju slovenske literarne dediščine. Vesel sem, da bomo zaradi Vašega dela mi sami, kot tudi prihodnji rodovi, tako enostavno dostopali do del mojega dedka – to nam pomeni več, kot si morda mislite.«

6 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Ambrožič, M., Šavnik, M., Krstulović, Z., Katić, U., Svoltjšak, Š. in Groznik, J. (2006). *Strategija razvoja Digitalne knjižnice Slovenije: dLib.si 2007–2010*. Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-EJGC736G>
- Bahor, S. (2002). Knjižničarji in avtorske pravice. *Knjižnica*, 46(4), 87–123. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-HGAV1IUS>
- Bernska konvencija za varstvo književnih in umetniških del*. (1886). AAS Avtorska agencija za Slovenijo. <https://aas.si/wp-content/uploads/2018/03/BK-Bernska-konvencija-NEW.pdf>
- Bogataj Jančič, M. (2008). *Avtorsko pravo v digitalni dobi: problematika zaščite avtorskih del s tehnološkimi ukrepi*. Založba Pasadena. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-S578X508>
- Bogataj Jančič, M., Virag, L. in Jerovšek, R. (2010). *DLib.si plus: modeli razčiščevanja avtorskih pravic za izbrane skupine avtorskih del za digitalizacijo in/ali objavo na dLib.si*. Inštitut za intelektualno lastnino. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-JOLWOKXE>
- Direktiva (EU) 2019/790 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 17. aprila 2019 o avtorski in sorodnih pravicah na enotnem digitalnem trgu in spremembi direktiv 96/9/ES in

- 2001/29/ES. (2019). *Uradni list Evropske unije*, L130/92. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0790&from=SL>
- Gathegi, J. N. (2012). *The digital librarian's legal handbook: powerful, concise insight into intellectual property rights in 21st-century digital library collections*. Neal-Schuman Publishers.
- Hughes, L. M. (2004). *Digitizing collections: strategic issues for the information manager*. Facet Publishing.
- Kodrič-Dačić, E. (2013). Pisna kulturna dediščina v knjižnicah v luči aktualnih predpisov. *Knjižnica* 56(4), 17–45. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/6051>
- Liamputtong, P. (2020). *Qualitative research methods* (5th ed.). Oxford University Press,
- Natzén, C. (2021). *Preparatory workshops to build up a knowledge pool for the hands-on workshops: report on best practice workshop*. Internal report. Project EODOPEN. <https://eodopen.eu/download/WG5-A15a-Report-Workshop.pdf>
- Pedley, P. (2015). *Practical copyright for library and information professionals*. Facet.
- Peters R. in Kalshoven L. (2016). *What rights clearance looks like for cultural heritage organisations: 10 case studies*. Europeana. https://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/IPR/160331rights_clearance_case_studies_public.pdf
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2., dopolnjena in prenovljena izd.). (2014). Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. www.fran.si
- Stake E., R. (2005). Qualitative case studies. V N. K. Denzin in Y. S. Lincoln (ur.), *The Sage handbook of qualitative research* (3rd ed.) (str. 443–466). Sage Publications.
- Strateški načrt NUK za obdobje 2020–2024*. (2019). Narodna in univerzitetna knjižnica. https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2020/NUK_StrateskiNacrt_2020-2024.pdf
- Stratton, B. (2011). *Seeking new landscapes: A right clearance study in the context of mass digitisation of 140 books published between 1870 and 2010*. British Library. <http://www.arrow-net.eu/sites/default/files/Seeking%20New%20Landscapes.pdf>
- Trampuž, M., Oman B. in Zupančič A. (1997). *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) s komentarje*. Gospodarski vestnik.

- Trampuž, M. (2017). *Dajanje na voljo javnosti kot dvostopenjska avtorska pravica*. V M. Pavliha, A. Polajnar-Pavčnik, B. Koritnik in D. Ilešič Čokl (ur.), *Izzivi prava v življenjski resničnosti: liber amicorum Marko Ilešič* (str. 509–517). Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta.
- Ustava Republike Slovenije (URS). (1991). *Uradni list RS*, št. 33/1991-I, 42/1997 – UZS68, 66/2000 – UZ80, 24/2003 – UZ3a, 47, 68, 69/2004 – UZ14, 69/2004 – UZ43, 69/2004 – UZ50, 68/2006 – UZ121,140,143, 47/2013 – UZ148, 47/2013 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a in 92/2021 – UZ62a.
- Xie, I. in Matusiak, K. (2016). *Discover digital libraries: theory and practice*. Elsevier.
- Zakon o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP). (1995). *Uradni list RS*, št. 16/2007, 68/2008, 110/2013, 56/2015, 63/2016 – ZKUASP in 59/2019.
- Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1). (2008). *Uradni list RS*, št. 16/2008, 123/2008, 8/2011 – ORZVKD39, 90/2012, 111/2013, 32/2016 in 21/2018 – ZNOrg.
- Zakon o zaščiti avtorske pravice. (1930). *Uradni list kraljevske banske uprave Dravske banovine*, št. 24/1930. https://www.sistory.si/cdn/publikacije/1-1000/196/1935_priloge.pdf

PRILOGA 1: RAZČIŠČEVANJE AVTORSKIH PRAVIC NA IZBRANEM PREDLOGU

Izpis COBISS:

Meteorologija : priročnik za letalce

Mihelič, Tomislav

Vrsta gradiva - knjiga; neleposlovje za odrasle

Založništvo in izdelava - Ljubljana: Ljudska tehnika Slovenije, 1948

24. 3. 2021

Prejet predlog za digitalizacijo gradiva prek spletnega obrazca.

Izposoja gradiva. Pregled gradiva. Ugotovljeno je, da je v knjigi tudi spremna beseda, ki jo je napisal Oscar Reya. Vpis predloga v preglednico.

25. 3. 2021: Tomislav Mihelič

Na spletni strani založbe, ki je izdala knjigo, je pod zavihkom Zgodovina zapisano: »Tehniška založba Slovenije se je razvila iz založbe Ljudske tehnike, ki je prvo knjigo, *Meteorologija, priročnik za letalce*, avtorja Tomislava Miheliča, izdala leta 1948.«

Prošnja za pomoč pri pridobivanju podatkov o avtorju je poslana na elektronski naslov založbe.

3. 5. 2021: Tomislav Mihelič

Ker z založbe ni bilo odgovora, je prošnja znova poslana, tokrat na elektronski naslov urednice pri Tehniški založbi Slovenije.

15. 6. 2021: Tomislav Mihelič

Prošnja za pomoč pri pridobivanju podatkov o avtorju je poslana profesorju na Katedri za meteorologijo Fakultete za Matematiko in fiziko.

15. 6. 2021: Tomislav Mihelič

Prejet odgovor profesorja: »Na žalost avtorja ne poznamo, sem povprašal tudi sodelavce. Še več – zanj smo prvič slišali. Klical sem tudi upokojenega profesorja in niti on za avtorja še ni slišal. Še ena možnost je, da povprašate pri kolegih na Fakulteti za strojništvo. Morda vam lahko kako

pomaga tudi meteorolog, ki se ukvarja z letalstvom. Nekoč je delal kot meteorolog v kontrolnem stolpu na Brniku, če se prav spomnim.« V sporočilu so navedeni kontakti vseh treh oseb.

15. 6. 2021: Tomislav Mihelič

Prošnja za pomoč pri pridobivanju podatkov o avtorju poslana dvema osebama na Fakulteti za strojništvo.

15. 6. 2021: Oskar Reya

Na portalu Slovenska biografija je zapis o Oskarju Reyi. Rodil se je leta 1900, deloval je kot geograf, meteorolog in univerzitetni profesor. Umril je leta 1980. Podatkov, ki bi bili v pomoč pri nadaljnjem iskanju dedičev po pokojnem avtorju, v zapisu ni.

Iskanje v spletnem iskalniku Google. Med zadetki zapis o razstavi v Goriškem muzeju »Oskar Reya, priznani slovenski znanstvenik – meteorolog in geograf«. Prošnja, naslovljena na elektronski naslov kustosinje, ki je sodelovala pri pripravi razstave.

15. 6. 2021: Oskar Reya

Prejeto sporočilo gospe, ki ji je kustosinja Goriškega muzeja posredovala sporočilo. Sporočilo je hkrati naslovljeno na sina Oskarja Reye. V sporočilu gospa zapiše, da se kot edini dedič lahko dogovarja za avtorske pravice.

16. 6. 2021: Tomislav Mihelič

Prejet odgovor profesorja na Fakulteti za strojništvo. Dodan je namig, da je Mihelič najverjetneje tudi avtor knjige *Mladi elektrotehnik* iz leta 1952, zato ga morda pozna kdo iz Fakultete za elektrotehniko.

16. 6. 2021: Tomislav Mihelič

Preverba v bazi CONOR. Vnesena sta dva Tomislava Miheliča. Podatki so skopi.

16. 6. 2021: Tomislav Mihelič

Prošnja za pomoč pri pridobivanju podatkov o avtorju naslovljena na elektronski naslov Pomorskega muzeja Sergej Mašera Piran.

16. 6. 2021: Tomislav Mihelič

V odgovoru, prejetem istega dne, so posredovani podatki iz muzejske dokumentacije: »Rojen je bil 22. 2. 1907 v Kranju. V letih 1926–1929 je končal vojnopomorsko akademijo v Dubrovniku. Po šolanju se je zaposlil v jugoslovanski kraljevi mornarici. Najprej je bil vkrcan na minonoscu Labud, od leta 1930 do 1941 pa je služboval pri hidroaviatiki v Divuljah, v Boki Kotorski in pri Donavski mornarici. Leta 1938 je imel čin poročnika bojne ladje 1. reda. Klasa: IV ; rang: 1.4.39; specializacija. zrakoplovna; vojni hidroizvidnik. V Ljubljani je živel na Tržni ulici 8.«

Dodatno je opravljen telefonski pogovor s kustosinjo.

21. 6. 2021: Tomislav Mihelič

Telefonski imenik Slovenije, iskanje Tržne ulice 8. Opravljen telefonski klic na naključno izbrano telefonsko številko. Sogovornica, 79 let stara gosta, potrdi, da je Tomislav Mihelič tam živel skupaj z ženo.

21.6.2021: Tomislav Mihelič

Ker odgovor na elektronsko sporočilo, poslano 3. maja, ni prispel, klic na Tehniško zvezo Slovenije. Skušali bodo opraviti poizvedbo za kaj več podatkov o avtorju.

21.6.2021: Tomislav Mihelič

Prošnja za pridobivanje podatkov o dedovanju Tomislava Miheliča naslovljena na elektronski naslov Okrajnega sodišča v Ljubljani, Nepravdni in zapuščinski oddelek. V prošnji je na kratko opisan projekt Eodopen in njegove aktivnosti. Izkazan je pravni interes za uporabo sklepa o dedovanju, tj. razčiščevanje avtorskih pravic na avtorskopravno varovanem delu. Prošnji so dodane zbrane informacije o avtorju.

Sklep o dedovanju ni bil prejet. Razlog je morda v tem, da je Tomislav Mihelič umrl pred letom 1979. Spise zapuščinskih postopkov, ki so bili pri Okrajnem sodišču v Ljubljani uvedeni pred letom 1979 in so že zaključeni, hranijo v Zgodovinskem arhivu Ljubljana.

Julij 2021: Tomislav Mihelič

Iskanje osmrtnic na portalu dLib. Osmrtnica je najdena. Avtor je umrl leta 1973.

14. 7. 2021: Tomislav Mihelič

Izpolnjena in poslana vloga za pridobitev sklepa o dedovanju Zgodovinskemu arhivu Ljubljana. V elektronskem sporočilu je na kratko opisan projekt Eodopen in njegove aktivnosti. Podane so dodatne informacije o avtorju ter namen uporabe sklepa o dedovanju. V priponki je dodana osmrtnica (Delo, 24. 4. 1973).

30. 7. 2021: Tomislav Mihelič

Prejeta kopija zapuščinskega spisa iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Dokumentacija obsega 15 strani, razbrani so podatki za nadaljnje iskanje dedičev po pokojnem avtorji. Ti so: datum rojstva, poklic in kraj bivanja nezakonskega sina F. T. in dedna izjava, s katero se odpoveduje dedovanju in priznava očetovo oporoko. V oporoki avtor celotno premoženje zapušča svoji ženi H. M.

30. 7. 2021: Tomažič Mihelič

Poizvedovanje o F. T. s pomočjo spletnega iskalnika Google. V lokalnih novicah je zapis o dogodku, na katerem je F. T. sodeloval skupaj s sinom T. T. Pri tem je omenjeno podjetje, v katerem je sin zaposlen.

Na spletnih straneh podjetja je dostopen elektronski naslov T. T.

3. 8. 2021: Tomislav Mihelič

Prošnja za pridobivanje sklepa o dedovanju žene Tomislava Miheliča, H. M., je naslovljena na elektronski naslov Okrajnega sodišče v Ljubljani, Nepravdni in zapuščinski oddelek. V prošnji je na kratko opisan projekt Eodopen in njegove aktivnosti. Izkazan je pravni interes za uporabo sklepa o dedovanju, tj. razčiščevanje avtorskih pravic na avtorskopravno varovanem delu. Prošnji so dodane informacije o avtorjevi ženi H. M., pridobljene v zapuščinskem spisu iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana: datum in kraj rojstva, naslov prebivališča v Ljubljani.

3. 8. 2021: Tomažič Mihelič

Na elektronski naslov T. T. poslana prošnja za pomoč pri pridobivanju kontakta očeta, F. T.

V takojšnjem odgovoru T. T. potrdi, da je Tomislav Mihelič njegov stari oče in doda očetove kontaktne podatke.

3. 8. 2021: Tomažič Mihelič

Prejeto sporočilo in opravljen telefonski pogovor s T. T. Oriše zanimivo družinsko zgodbo. Omeni osebo in njeno ime, B. F., za katero misli, da je dedič po pokojnem avtorju, in kraj, kjer živi.

Poizvedovanje o B. F. s pomočjo iskalnika Google. Med zadetki dogodek, na katerem je B. F. sodeloval, in telefonska številka organizatorja dogodka.

Telefonski pogovor z organizatorjem dogodka. Pove, da je B. F. stanovalec Doma starejših občanov.

V telefonskem pogovoru v Dom starejših občanov pojasnijo, da so pristojni za posredovanje podatkov zaradi dopustov odsotni. Dogovor, da se prošnja naslovi po elektronski pošti.

4. 8. 2021: Tomislav Mihelič

Prošnja za pomoč pri vzpostavljanju stika z najverjetnejšim dedičem po pokojnem avtorju, B. F. naslovljena na socialno službo Doma starejših občanov

30. 8. 2021: Tomislav Mihelič

Prejet sklep o dedovanju H. M., avtorjeve žene iz Okrajnega sodišča v Ljubljani. Ker ni imela otrok, zapuščino deduje nečak. Gre za B. F., stanovalca Doma starejših občanov.

31. 8. 2021: Tomislav Mihelič

Vnovičen klic v Dom starejših občanov. Dogovor, da mu bodo prenesli sporočilo. Če se strinja, lahko navežemo stik prihodnji dan.

1. 9. 2021: Tomislav Mihelič

Opravljen je bil telefonski klic z B. F., avtorjevim dedičem. Gospod se z digitalizacijo in prsto objavo dela strinja. Doda, da je pokojni avtor napisal knjigo, ki bi tudi utegnila biti zanimiva. Knjiga je vključena v dogovor za digitalizacijo.

Na elektronski naslov B. F je v pregled posredovan dogovor za digitalizacijo s prošnjo za posredovanje osebnih podatkov (stalni naslov prebivališča) za pripravo končne verzije dogovora. Podatki so prejeti še isti dan.

Dogovor je posredovan v podpis ravnatelju NUK. Dogovor je po pošti poslan v podpis dediču po pokojnem avtorju B. F.

1. 9. 2021: Oskar Reya

Na elektronski naslov avtorjevega sina (kontakt je bil posredovan 15. 6. 2021) je poslana prošnja za sodelovanje. Dodan je tudi osnutek dogovora za digitalizacijo s prošnjo za posredovanje osebnih podatkov (stalni naslov prebivališča) za pripravo končne verzije dogovora.

3. 9. 2021: Oskar Reya

Opravljen telefonski pogovor z avtorjevim dedičem, v katerem gospod soglaša z digitalizacijo in prosto objavo dela. Poda osebne podatke.

Dogovor, opremljen z osebnimi podatki dediča, je posredovan v podpis ravnatelju NUK.

Dogovor je po pošti poslan v podpis dediču po pokojnem avtorju Oskarju Reyi.

8. 9. 2021: Tomislavu Miheliču

Podpisan dogovor je prejet v NUK. Opravljena je preslikava dogovora, shranjen je tudi v elektronski obliki. Original je oddan v arhiv NUK.

23. 9. 2021: Oskar Reya

Podpisan dogovor je prejet v NUK. Opravljena je preslikava dogovora, shranjen je tudi v elektronski obliki. Original je oddan v arhiv NUK.

September 2021: digitalizacija dela

2. 11. 2021:

Objava dela *Meteorologija: priročnik za letalce* na portalu dLib.

Poslano elektronsko sporočilo z zahvalo za sodelovanje s povezavami do digitaliziranega gradiva, objavljenega na portalu dLib. Prejemniki: dedič po pokojnem avtorju Tomislavu Miheliču, dedič po pokojnem avtorju spremnega besedila Oskarju Reyi, avtorjev sin in vnuk, kustosinji Pomorskega muzeja Sergej Mašera in Goriškega muzeja, trije profesorji naravoslovnih fakultet in predlagateljica predloga za digitalizacijo gradiva.

PRILOGA 2: DOGOVOR ZA DIGITALIZACIJO

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA, Turjaška 1, Ljubljana
(v nadaljevanju NUK)

in

Ime in priimek, naslov imetnika avtorskih pravic (avtor, dedič)

skleneta naslednji

DOGOVOR

o digitalizaciji publikacije *naslov publikacije* ter prenosu materialnih avtorskih pravic za objavo na portalu dLib.si in portalu projekta EODOPEN

1. NUK bo v okviru evropskega projekta EODOPEN (<https://eodopen.eu/>) digitaliziral publikacijo *naslov publikacije*, ki jo je izdala založba *ime založbe*, leto izida. Za ta namen *ime osebe*, avtor/dedič po pokojnem avtorju/urednik, rojen *datum rojstva* in imetnik avtorskih pravic na publikaciji *naslov publikacije* na Narodno in univerzitetno knjižnico prenese brezplačno, neizključno ter prostorsko in časovno neomejeno naslednjo materialno avtorsko pravico:
 - pravico reproduciranja in pravico shranitve v elektronski obliki (23. člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah).
2. Ob digitalizaciji bo izvedena optična prepoznavna besedila (OCR), ki bo bralcem omogočila iskanje po besedilu.
3. Vse rezultate digitalizacije bo NUK oddal imetniku *ime osebe*.
4. *Ime in priimek* dovoli, da bo publikacija *naslov publikacije* prosto dostopna preko Digitalne knjižnice Slovenije ter preko portala projekta EODOPEN. Za ta namen *ime in priimek* kot imetnik avtorskih pravic na publikaciji *naslov publikacije* na Narodno in univerzitetno knjižnico prenese brezplačno, neizključno ter prostorsko in časovno neomejeno naslednjo materialno avtorsko pravico:
 - pravico do dajanja na voljo javnosti (32.a člen Zakona o avtorski in sorodnih pravicah).
5. Digitalna knjižnica Slovenije - dLib.si je spletni portal, ki omogoča prost dostop do različnih digitalnih vsebin, objavljenih na spletu. Portal upravlja NUK in je brezplačno dostopen javnosti na spletnem naslovu <http://www.dlib.si>. NUK ne odgovarja za vsebine digitalnih objektov, ki so dostopni s portala.
6. *Ime in priimek* kot imetnik avtorskih pravic na publikaciji *naslov publikacije* jamči, da so vse pravice, ki se prenašajo s to pogodbo, proste in da lahko z njimi zakonito razpolaga.
7. Pogoji uporabe publikacij, ki so predmet tega dogovora, so:
 - dovoljena je samo osebna uporaba;
 - reproduciranje in uporaba v komercialne namene sta prepovedana.

8. Tehnično izvedbo spletnega dostopa prek portala dLib.si in programsko obdelavo metapodatkov brezplačno zagotovi NUK.

Za spore je pristojno sodišče v Ljubljani.

Št. 6124-6/
V Ljubljani, *datum*

Narodna in univerzitetna knjižnica

podpisnik

Viljem Leban
ravnatelj

(podpis)

(podpis)